

Thu-Ha Truong: Bruno Schulz w Wietnamie

Twórczość Brunona Schulza po długim oczekiwaniu w końcu ukazała się w języku wietnamskim. Podczas gdy Japończycy czytali Schulza już od 1967 roku, Tajlandczycy – od 2001, Koreańczycy – od 2003, a Chińczycy – od 2010¹, Wietnamczycy poznali go w swoim języku zapewne po raz pierwszy w roku 2015 na portalu literackim prowadzonym przez znanego tłumacza literatury francuskiej – Cao Việt Dũnga. Z kolei w 2023 roku ukazał się pierwszy przekład całego tomu *Sklepy cynamonowe*. Książkę wydała nowa oficyna wydawnicza Xuất Bản Khác. Przekładu dokonał Xuân Trường z wersji angielskiej autorstwa Celiny Wieniewskiej. Zanim jednak przejdę do opisanja obecności Schulza w Wietnamie, najpierw chcę wyjaśnić jego długą absencję w kraju określany jako „zainteresowany literaturą polską”².

długa
absencja

Od dłuższego czasu w Wietnamie istnieje wiele przekładów twórczości polskich prozaików i poetów, od klasyków po pisarzy współczesnych³. Dlaczego nie było pośród nich Schulza? Przyczyny można upatrywać w doborze utworów dokonywanym przez tłumaczy. Kanon literatury polskiej w Wietnamie tworzą głównie wietnamscy tłumacze znający polszczyznę⁴. Studiowali oni w Polsce od lat siedemdziesiątych i jako pierwsi zaczęli tłumaczyć literaturę polską bezpośrednio, podczas gdy wcześniejszych przekładów, przeważnie wierszy, dokonywano z języka francuskiego, angielskiego lub rosyjskiego⁵. Wśród tłumaczy Tà Minh

1 Zob. *Bibliografia podmiotowa*, <https://schulzforum.pl/pl/bibliografia/podmiotowa> (dostęp: 27.01.2024).

2 Nguyễn Chí Thuật, *Zainteresowanie literaturą polską w Wietnamie*, „Postscriptum” 2006, nr 2 (52), s. 118–126.

3 Zob. Nguyễn Chí Thuật, *Literatura polska w Wietnamie po roku 1989*, [w:] *Literatura polska w świecie*, t. V: *Mapowanie, opisy i interpretacje*, pod red. C. Romuald, Katowice 2014, s. 25–35.

4 Należy docenić także przekłady poezji Zbigniewa Herberta oraz Adama Zagajewskiego dokonywane przez Nguyễn Huy Hoànga z języka angielskiego. Nguyễn Huy Hoàng jest poetą i tłumaczem, jego dorobek liczy tysiące stron przekładów poezji i prozy, udostępnianych na jego stronie internetowej <https://hoanghannom.com/>. Z polskich poetów tłumaczy głównie Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza, Adama Zagajewskiego i Wisławę Szymborską.

5 Przed rokiem 1985, kiedy wydano *Quo vadis* – pierwszy przekład dokonany przez Nguyễn Hữu Dũnga z języka polskiego – poeci Tế Hanh, Nguyễn Xuân Sanh i Hoàng Trung Thông tłumaczyli z języka francuskiego wiersze między innymi Adama Mickiewicza i Władysława Broniewskiego,

Châu i Nguyễn Chí Thuật otrzymali wykształcenie polonistycznie, pozostali zaś ukończyli studia w zakresie nauk ścisłych lub prawniczych, co może rzutować na ich wybory translatorskie.

Pierwszym tłumaczem z języka polskiego był Nguyễn Hữu Dũng. Od lat osiemdziesiątych przełożył on *Quo vadis*, *W pustyni i w puszczy*, *Hanię* i *Krzyżaków* Henryka Sienkiewicza, *Kariere Nikodema Dyzmy*, *Znachora* i *Profesora Wilczura* Tadeusza Dołęgi-Mostowicza⁶, *Słonia* Sławomira Mrożka oraz *Trędowatą* Heleny Mniszkówny. Tạ Minh Châu zaprezentował zbiory wierszy Wisławy Szymborskiej, Czesława Miłosza i Haliny Poświatowskiej, *Poziomkę* Jarosława Iwaszkiewicza oraz *Popiół i diament* Jerzego Andrzejewskiego. Lê Bá Thự dokonał przekładu *Faraona* Bolesława Prusa oraz wziął na warsztat prozę kilku współczesnych pisarzy, takich jak Dorota Terakowska, Katarzyna Grochola, Jerzy Pilch, Tomek Tryzna i Tomasz Jastrun. Nguyễn Chí Thuật jest autorem przekładu *Lalki* Bolesława Prusa, *Cesarza Ryszarda Kapuścińskiego* oraz wierszy między innymi Adama Mickiewicza, Adama Asnyka, Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Karola Wojtyły, Wisławy Szymborskiej, Tadeusza Różewicza i Czesława Miłosza⁷. Nguyễn Thị Thanh Thu przetłumaczyła powieści Janusza Leona Wiśniewskiego i Magdaleny Witkiewicz. Nguyễn Văn Thái dokonał przekładu *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, *Chłopów* Władysława Reymonta, opowiadań Stefana Żeromskiego oraz *Biegunów* Olgi Tokarczuk. Thái Linh jest autorką przekładu *Podróży z Herodotem* i *Hebanu* Ryszarda Kapuścińskiego⁸.

Wybory tłumaczy w większości przypadków koncentrują się na najbardziej reprezentatywnych – ich zdaniem – polskich autorach, którzy zdobyli międzynarodowe uznanie lub są uważani za klasyków, głównie okresu romantyzmu, pozytywizmu i Młodej Polski. Nie brakuje wśród

a następnie wydali je w *Antologii poezji polskiej* (1984). W późniejszych latach poeta i tłumacz Hoàng Ngọc Biên z angielskiego przełożył wybrane wiersze dotychczas nieznanymi polskich poetów, między innymi Leszka Szarugi, Anny Świrszczyńskiej, Stanisława Grochowiaka, Ewy Filipczuk oraz Jerzego Ficowskiego, które zostały opublikowane na ówczesnie bardzo znanym portalu literackim tienve.org.

- 6 Według Cao Việt Dũnga twórczość Dołęgi-Mostowicza cieszyła się w latach osiemdziesiątych szczególnym zainteresowaniem wśród wietnamskich czytelników. Działo się tak prawdopodobnie dlatego, że przypomina ona styl pisarza nurtu realistycznego literatury wietnamskiej z pierwszej połowy XX wieku – Vũ Trọng Phụnga. Zob. Nhị Linh, *Tô-méch lại lên đường ra đi*, 26.03.2010, <https://nhilinhblog.blogspot.com/2010/03/to-mech-lai-len-duong-ra-di.html#more> (dostęp: 25.04.2024).
- 7 Hasło: *Nguyễn Chi Thuat. Vietnam – Hanoi*, „Światowa Encyklopedia Polonistów”, <https://swiato-waencyklopediapolonistow.pl/nguyen-chi-thuat/> (dostęp: 27.01.2024).
- 8 Od początku XXI wieku wiele przekładów ukazało się dzięki dotacjom Instytutu Książki w ramach „Programu Translatorskiego © Poland”. Zob. <https://instytutksiazki.pl/dotacje,3,programy-instytutu-ksiazki,2,program-translatorski-%C2%A9poland,15.html> (dostęp: 25.04.2024).

nich także międzywojennych i współczesnych pisarzy znanych w skali krajowej. Motywacją ich doboru było przekonanie, że skoro „literatura polska wydała tylu noblistów, musi być wspaniała i godna naśladowania. Zasługuje zatem na przybliżenie czytelnikom wietnamskim”⁹. Jako ambasadorzy kultury polskiej wietnamscy tłumacze pragną przede wszystkim przedstawić najważniejsze i najbardziej reprezentatywne dzieła literackie¹⁰. Innymi czynnikami wpływającymi na konkretne wybory są również popularność, poczytność niektórych polskich autorów. Te kwestie z pewnością determinują decyzje translacyjne w przypadku twórców debiutujących w Polsce po 1989 roku i aktywnych w ostatnich latach.

skoro
literatura
polska wydała
tylu
noblistów...

Gdy przegląda się wywiady udzielane przez wietnamskich tłumaczy literatury polskiej, można dostrzec główną myśl, która ich łączy. Nguyễn Hữu Dũng przetłumaczył *Krzyżaków* dlatego, że dostrzegł w tej powieści ducha rycerskiego, odwagę, dumę całego narodu¹¹. Nguyễn Chí Thuật stwierdził, że Wietnamczyków i Polaków łączy patriotyzm¹². W powieści *W pustyni i w puszczy* Nguyễn Văn Thái dostrzegł podobieństwa między losem Polaków za czasów rozbiorów a losem Wietnamczyków w okresie kolonizacji francuskiej¹³. Thái Linh wzruszyła się *Hebanem* Kapuścińskiego, ponieważ odniosła wrażenie, że autor ten, pisząc o Afryce, ukazywał sytuację społeczno-polityczną w Wietnamie¹⁴. Można więc wysnuć wniosek, że wybór dzieł wiąże się także z osobistymi emocjami tłumaczy towarzyszącymi im podczas lektur. Zauważyli w tych dziełach coś, co połączyło dwie oddalone od siebie kultury: patriotyzm, wojnę, poświęcenie, odwagę, niedolę.

polsko-
-wietnamskie
paralele

Rodzi się więc pytanie, z czym utożsamiają się wietnamscy tłumacze Schulza? Pisarz z Drohobycza, choć cieszy się uznaniem, nie zdobył Nagrody Nobla, dla wielu czytelników i wydawnictw będącej powszechnym wyznacznikiem dobrej literatury pięknej, którą należy tłumaczyć. Poza tym główne wątki jego opowiadań nie mają nic wspólnego z duchem narodu czy patriotyzmem, których to wątków dopatrują się

Schulz
Nobla
nie zdobył

9 Nguyễn Chí Thuật, op. cit., s. 121.

10 Zob. J. Jarniewicz, *Tłumacz jako twórca kanonu*, [w:] idem, *Gościnność słowa. Szkice o przekładzie literackim*, Kraków 2012, s. 23–33.

11 Vũ Nga, *Dịch giả Nguyễn Hữu Dũng: „Kiếp trước tôi là người Ba Lan”*, „Dân Việt”, 30.10.2022, <https://danviet.vn/dich-gia-nguyen-huu-dung-kiep-truoc-toi-la-nguoi-ba-lan-20221030021751867.htm> (dostęp: 21.01.2024).

12 Prof. Thuật Nguyễn Chí: „A, E, czyli jak promować język polski na świecie”, „Wielkopolski Oddział Związku Literatów Polskich”, 14.08.2020, <http://www.zlpwlp.pl/?p=8098> (dostęp: 21.01.2024).

13 Phi Hà, *Dịch giả Nguyễn Văn Thái và những trang văn đẹp để từ đất nước có 4 giải Nobel văn học*, „VOV5”, 21.03.2017, <https://vovworld.vn/vi-VN/tap-chi-van-nghe/dich-gia-nguyen-van-thai-van-hung-trang-van-dep-de-tu-dat-nuoc-co-4-giai-nobel-van-hoc-522531.vov> (dostęp: 21.01.2024).

14 M. Czubaszek, *Mickiewicz w Hanoi. Rozmowa z Nguyễn Thái Linh i Nguyễn Văn Thái*, „Dwutygodnik”, 6.2023, <https://www.dwutygodnik.com/artukul/10744-mickiewicz-w-hanoi.html> (dostęp: 21.01.2024).

w literaturze wietnamscy tłumacze wychowani w wojennych latach drugiej połowy XX wieku. Być może zasadniczą przyczyną braku zainteresowania tłumaczeniem twórczości Schulza są poetyckość, metaforyczność i niemalże nieprzekładalność jego języka. Świat przedstawiony Schulzowskiej prozy ma wymiar bardziej osobisty aniżeli historyczny. Przypuszczam, że dlatego właśnie Schulz tak długo nie ukazał się w języku wietnamskim. Zapewne z analogicznych powodów tłumacze pomijali także twórczość Stanisława Ignacego Witkiewicza i Witolda Gombrowicza. Zresztą cały okres dwudziestolecia międzywojennego stanowi lukę w kanonie literatury polskiej dostępnej w Wietnamie.

gdy
zestawimy...

Gdy zestawimy Schulza, Witkacego i Gombrowicza z wielkimi dwudziestowiecznymi europejskimi pisarzami, takimi jak James Joyce, Virginia Woolf, William Faulkner, Franz Kafka czy Marcel Proust, wyłania się kolejna przyczyna długoletniego braku w Wietnamie chociażby *Sklepów cynamonowych*, *Pożegnania jesieni* czy *Ferdydurke*. Nie chodzi o to, że polscy pisarze są nierówni angielskim czy francuskim klasykom modernistycznej literatury europejskiej, lecz o to, że język polski oraz literatura i kultura polska dla Wietnamczyków są o wiele mniej znane niż język i kultura francuska czy angielska. Dlatego też na początku tłumaczono polskie dzieła z francuskiego, który był językiem obowiązkowym w wietnamskich szkołach, uczelniach i organach administracyjnych od końca XIX wieku do pierwszej połowy wieku XX. Wspomniana siódemka tłumaczy na studia do Polskiej Republiki Ludowej wyjechała dopiero w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. To wówczas odbył się pierwszy bezpośredni kontakt Wietnamczyków z literaturą polską. Jak wspomniałam, nie wszyscy zdobyli wykształcenie literaturoznawcze czy polonistyczne. Dzieła trzech czołowych awangardzistów polskiej prozy dwudziestowiecznej wymagały zaś od tłumacza nie tylko zdolności językowych, ale także dużej wiedzy z zakresu literaturoznawstwa.

późny debiut

Zatem dopiero w roku 2023 miłośnicy twórczości Brunona Schulza doczekali pierwszego przekładu na wietnamski, choć pośrednio, z języka angielskiego. Przed wydaniem *Sklepów cynamonowych* o Schulzu kilkakrotnie wspomniano na wietnamskich portalach literackich. Istotne więc jest poszukiwanie jego śladów w przestrzeni internetowej, która stanowi drugi biegun współczesnego życia literackiego w Wietnamie. Podczas gdy zależność od państwa wpływa na działalność prasy, czasopism i wydawnictw, to portale internetowe i osobiste blogi stanowią swobodną, niezależną przestrzeń dyskusji dla artystów i naukowców.

Na najważniejszych forach społeczno-literackich w Wietnamie, aktywnie funkcjonujących w latach dwutysięcznych, takich jak „Talawas”, „Tiền Vê” czy „Da Mầu”, nie odnotowano dzieł Schulza, choć jego nazwisko pojawiło się na „Tiền Vê” we wpisie poświęconym Jerzemu

Ficowskiemu jako poecie i schulzologowi. Dopiero w 2015 roku po raz pierwszy o Schulzu napisał na swoim blogu tłumacz literatury francuskiej Cao Việt Dũng, tytułując wpis *Dwaj Polacy*¹⁵. O Schulzu napisał tak:

„Schulz pochodził z małego miasteczka, mieszkał w miejscowości o trudnej do zapamiętania nazwie – Drohobycz. Jest to postać wielka, bardzo dziwna, uczyniła Drohobycz literackim miejscem niezapomnianym. Ta książka: *Les Boutiques de Cannelle* (*Những hiệu quế*), tak samo jak jego pozostałe utwory, nie jest dziełem intencjonalnym. Schulz pisze o swoim życiu, opisuje miejsce, w którym mieszka, i daje tekst do przeczytania kilku przyjaciołom. Ale to, co napisał, jest tak wyjątkowe, że aż trudne do wyobrażenia. Miejscowość zabita deskami nagle zyskuje żywą duszę, bardzo przyciągającą, takim dziwacznym przyciąganiem”.

W dalszej części Cao Việt Dũng napisał krótki szkic o życiu Schulza, przedstawił też twórczość Gombrowicza, konkludując:

„Lecz dla mnie Schulz i Gombrowicz są wyjątkowo ważni dlatego, że kontynuują twórczość Kafki. To Schulz przetłumaczył *Proces* na język polski w 1936 roku [sic!], wprowadził Kafkę do literatury polskiej. *Sklepy cynamonowe* od razu przypominają nam o Kafce (z różnicami, jak Maurice Nadeau wskazał w przedmowie). Obraz Ojca u Schulza jest równie silny, zastanawiający i niepokojący jak u Kafki, ale w inny sposób. *Ferdynand* Gombrowicza też jest kafkowskie, ale weselsze, z wieloma niepokojami dotyczącymi niedojrzałości”.

Idąc tropem porównawczym zawartym w przedmowie francuskiego przekładu, Cao Việt Dũng wskazuje tu na recepcję Schulza jako spadkobiercy Kafki, ale dostrzega również różnice między tymi pisarzami. Usytuowanie Schulza i Gombrowicza jako nieznanych Wietnamczykom postaci literatury nie tylko polskiej, ale i europejskiej obok już bardzo dobrze znanego Kafki służyło potwierdzeniu ich wysokiej rangi i pozwalało przedstawić ich w nowym kręgu kulturowym w jak najlepszym świetle. Tenże ogólny szkic Cao Việt Dũnga poprzedził jego przekłady *Ptaków*, *Traktatu o manekinach* i *Sklepów cynamonowych* z języka francuskiego, które ukazały się kilka dni później. Pod jego wpisami pojawiły się komentarze, że opowiadania są „cudowne”, „wspaniałe”, że oczekuje się wydania książki i dalszej części opowiadań. Tłumacz *Sklepów cynamonowych* – Xuân Trường – poznał twórczość Schulza właśnie na tym portalu, o czym świadczy jego komentarz z roku 2017.

Wietnamscy czytelnicy zetknęli się z Schulzem po raz drugi w czasopiśmie „Zzz Review” – również o charakterze niezależnym. Bruno Schulz, Witold Gombrowicz, Bruno Jasiński oraz Olga Tokarczuk jako

kafkowskie
znaki
jakości

15 Hai người Ba Lan, „Nhi Linh”, 11.11.2015, <http://nhilinhblog.blogspot.com/2015/11/hai-nguoi-ba-lan.html> (dostęp: 21.01.2024).

przedstawiciele literatury polskiej, obok László Krasznahorkaia, Bohumila Hrabala i Jaroslava Haška, byli tematem dyskusji o najbardziej znanych pisarzach XX wieku z Europy Środkowo-Wschodniej¹⁶. Fragmenty opowiadania *Sklepy cynamonowe* oraz *Biegunów* zostały przełożone z języka angielskiego i włączone do numeru o współczesnej literaturze tego obszaru Europy. Przekładowi towarzyszył obszerny esej pod tytułem *Đi cùng Bruno Schulz* Tàng Linha, w sposób syntetyczny omawiający twórczość i życie polskiego pisarza¹⁷. Tekst ten zwraca również uwagę na schulzowski sposób opisywania rzeczywistości:

„Schulz stworzył nowe obrazy materii splecionej z potencjałami, niedostrzeżonymi, nieoficjalnymi formami przedmiotów. [Formy te] Będą fermentowały, przeobrażając się w gęstą rzeczywistość, a przedmioty – czasem będąc wynikiem niedokładnych przeobrażeń – zostaną zachowane w potencjalnych formach w krainie literatury. Wyzwolone od form zewnętrznych, wyrażają się określeniami właściwości, efektownymi odniesieniami w ukrytej, drobiazgowej, ekstatycznej obserwacji Schulza. [...] Przedmioty zostały przeobrażone, spersonifikowane poprzez przekształcenia językowe, stały się tajemniczo cudowne, zagadkowe, spoza horyzontu rzeczywistości ludzkiej, ich konotacje można badać tylko na krawędzi słów i między słowami. Ruchy w opowiadaniach Brunona Schulza są zaskakujące, wykraczając poza linię logicznego rozumowania, czasu oraz przestrzeni”.

Cudowność języka Schulza, zdaniem autora, kryje się w opisach pór roku i nieba:

„Pory roku tworzą przestrzeń i czas dla opowiadań Schulza. [...] Niemal wszystkie opowiadania zaczynają się od opisu pór roku, od zmian na niebie, w słońcu, w powietrzu i barwach natury. [...] Cudowny język Brunona Schulza, krążąc rok po roku wokół jednej krainy, sięga po najcudowniejsze zjawiska i dociera do surrealistycznej istoty pór roku pełnych witalnych przemian”.

Oprócz najbardziej znanych stron internetowych poświęconych literaturze znalazłam kilka przekładów Schulza na blogach osobistych. Na stronie „Thuys”¹⁸ znajduje się przekład eseju *Mityzacja rzeczywistości* i opowiadania *Sklepy cynamonowe*. Blog, prowadzony przez Thúy (nie wiadomo, kim jest z zawodu), zawiera przekłady esejów i opowiadań, głównie z języka angielskiego, oraz teksty autorskie z dziedziny literatury,

tylko na
krawędzi słów

Schulz
w blogosferze

16 Trần Tiến Cao Đăng, Quân Khuê, Đào Lê Na, *Bản tròn về văn học Trung-Đông Âu*, „Zzz Review” 2019, nr 6, s. 20–35.

17 Tàng Linh, *Đi cùng Bruno Schulz*, „Zzz Review” 2019, nr 6, s. 162–173.

18 B. Schulz, *Huyền thoại hóa thực tại*, „Thuys”, 02.11.2019, <https://banchihoi.wordpress.com/2019/12/02/mythologization-of-reality/> (dostęp: 27.01.2024).

kina i muzyki. Warto wspomnieć także portal „Heathens’s Voice”, którego właściciel udostępnił własny przekład *Ulicy Krokodyli*¹⁹ z angielskiej wersji Celiny Wieniewskiej. Znow brak informacji o tożsamości autora, lecz z biogramu wynika, że blog jest zbiorem jego przekładów dzieł, które przeczytał i które mu się spodobały. Opatrzył przekład *Ulicy Krokodyli* wstępem zawierającym krótkie informacje o Schulzu oraz swoim komentarzem dotyczącym jego twórczości. Napisał:

„Przestrzeń w twórczości Brunona Schulza ma charakter transcendentalny podobnie jak w poezji Rilkego, zawiera powtarzane obrazy jak u Manna, lecz najbardziej uwydatniony jest ruch cofający się w przeszłość, inaczej mówiąc, mityzacja rzeczywistości i usprawiedliwienie wszelkich wyobrażeń. Jego opowiadania stanowią krainę czystą i zarazem nie mniej zadziwiającą [...]”.

Wspominane blogi, jak się zdaje, prowadzone są przez osoby z młodszego pokolenia. Twórczość Schulza pojawiła się jednak także na portalu pewnej poetki pokolenia wojennego – Đặng Lê Khánh. Wśród jej własnych wierszy, opowiadań i innych przekładów znajdują się *Karakony*²⁰ i *Sierpień*²¹. Twórczość tej poetki, debiutującej w latach sześćdziesiątych w Wietnamie Południowym²², obecnie niestety jest zmarginalizowana, tak jak dorobek większości pisarzy południowowietnamskich z tamtego okresu. Nie wiadomo, kiedy te przekłady zostały opublikowane, lecz świadczą o zainteresowaniu twórczością Schulza także u pisarzy starszego pokolenia²³.

Cao Việt Dũng wrócił do tematu Schulza na swoim blogu w 2023 roku, tym razem z wpisem informującym o wydaniu *Sklepów cynamowych*: „Schulz jest już bardzo blisko: po wieloletnim braku bardzo prawdopodobnie w ciągu tego roku zaprezentowane zostanie wszystko”.

Schulz jest już blisko

19 Idem, *Phố cá sấu*, „Heathens’s Voice”, 13.07.2021, <https://asheathenssvoice.wordpress.com/2021/07/13/pho-ca-sau-bruno-schulz/> (dostęp: 27.01.2024).

20 Idem, *Những con gián*, „Đặng Lê Khánh”, http://www.art2all.net/tho/tho_dlk/thithamvoitho/cockroaches.html (dostęp: 27.01.2024).

21 Idem, *Tháng tám*, „Đặng Lê Khánh”, http://www.art2all.net/tho/tho_dlk/thithamvoitho/BrunoSchulz_ThangTam.html (dostęp: 27.01.2024).

22 Oficjalna nazwa Wietnamu Południowego to Republika Wietnamu. Państwo to istniało od 1955 do 1975 roku, w czasach podziału na Wietnam Północny i Południowy na mocy porozumienia genewskiego. Życie literackie w Wietnamie Południowym toczyło się inaczej i odrębnie, a zarazem równoległe do Wietnamu Północnego. O ile na Północy dominował nurt rewolucyjny, socrealistyczny, o tyle na Południu artyści mieli większą swobodę, będąc pod panowaniem rządu wietnamskiego zależnego od Amerykanów.

23 O Schulzu wspominał także Nguyễn Quốc Trụ – pisarz z Wietnamu Południowego. Przytoczył na swoim blogu wspomnienie *The Age of Genius* Davida Grossmana. Udostępnił także kilka swoich przekładów wierszy Wisławy Szymborskiej, Adama Zagajewskiego, Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta. Zob. *Tuổi thiên tài*, „Nguyễn Quốc Trụ”, http://www.art2all.net/tho/tho_nqt/tuoithientai.html (dostęp: 26.04.2024).

Jako redaktor wydawnictwa Xuất Bản Khác Cao Việt Dũng wydał *Những hiệu quả* w tłumaczeniu Xuân Trường, dokonanym z angielskiego przekładu Celiny Wieniewskiej. Xuân Trường poznał twórczość pisarza z Drohobycza dzięki przekładowi na blogu Cao Việt Dũnga. Na swoim blogu tłumacz *Sklepów cynamonowych* od czasu do czasu dodaje wpisy o lekturach i bieżącej pracy. Napisał między innymi:

„Od tamtego czasu [początku 2023 roku] kontynuowałem tłumaczenie pierwszego zbioru opowiadań Brunona Schulza, nad którym już od dawna pracowałem od czasu do czasu, gdy nagle wysunęła się owa propozycja [wydania], jakby spadła mi z nieba”.

Xuân Trường nie jest tłumaczem z zawodu, jest raczej czytelnikiem wiernym literaturze pięknej, o czym świadczą jego wpisy i notatki z lektur. Nie podjął się tłumaczenia z myślą o publikacji, lecz dla siebie.

Wybór dzieł obcej literatury w dużej mierze zależy od gustu i chęci wydawnictwa. Xuất Bản Khác (pol. Wydawnictwo Inne, Wydać Inaczej) jest młodą oficyną, działającą od 2022 roku, która podąża własną, odrębną drogą. Realia wydawnicze w Wietnamie są bardziej skomplikowane niż w Polsce, a więc należy krótko je objaśnić. Otóż w polskich realiach wydawnictwo jest „instytucją organizującą proces wydawniczy” (Encyklopedia PWN), „przedsiębiorstwem przygotowującym publikację tekstu autora, organizującym proces wydawniczy” (SJP), a także „firmą zajmującą się opracowywaniem i publikowaniem czasopism i książek” (WSJP). Każda z tych definicji wystarczy, by nazwać Xuất Bản Khác wydawnictwem, gdyż inicjuje ono projekty wydawnicze, nawiązuje kontakt z tłumaczami, odpowiada za jakość przekładu, zakup licencji oraz drukowanie książek i ich wydawanie. Lecz w świetle prawa w Wietnamie nie jest wydawnictwem, ale „jednostką wydawniczą”, ponieważ ma charakter pozapaństwowy. Co za tym idzie, aby zalegalizować wydanie danej książki, musi podjąć współpracę z wydawnictwem państwowym, które zajmie się uzyskaniem zezwolenia na wydanie i cenzurą treści.

Xuất Bản Khác skupia się niemal wyłącznie na klasykach europejskiej i wietnamskiej literatury pięknej, podczas gdy inne wydawnictwa publikują także literaturę faktu, powieści historyczne, biografie, kryminały czy fantastykę, które odpowiadają gustom szerszych kręgów publiczności. Na początku kwietnia 2024 roku Xuất Bản Khác zmieniło nazwę na form-PUBLI. Na nowej stronie internetowej znajdują się nazwiska już wydanych autorów, a także zapowiedzi²⁴. Z literatury polskiej prezentowani są Schulz, Gombrowicz i Witkacy, obok innych klasyków literatury europejskiej. Zbiór opowiadań Schulza ukazał się w 2023 roku razem z twórczością Henry’ego Jamesa i Laurence’a Sterne’a. W podsumowaniu

tłumaczenie
oddolne

24 „vitanova”, <http://vitanova.vn/hinh-thuc/> (dostęp: 27.04.2024).

programu wydawniczego na rok 2023 stwierdzono, że wprowadzenie takiego pisarza jak Schulz do repertuaru literatury światowej w Wietnamie było jedną z motywacji do zapoczątkowania działalności wydawnictwa.

Wydaniu *Sklepów cynamonowych* towarzyszyło kilka tekstów poświęconych życiu i twórczości Schulza. Xuân Trường napisał krótki artykuł pod tytułem *Zabłądzenie*, dotyczący koncepcji labiryntu w Schulzowskich opowiadaniach²⁵. Tłumacz ten przełożył również fragmenty *Dziennika Gombrowicza* poświęcone Schulzowi. Nghiêm Quỳnh Trang – producentka filmowa i scenarzystka – napisała recenzję adaptacji filmowej *Sanatorium pod Klepsydrą* Wojciecha Jerzego Hasa²⁶. Warto też zwrócić uwagę na to, co o Brunonie Schulzu napisała francuska pisarka wietnamskiego pochodzenia – Linda Lê:

„Dzięki wyłącznie dwu dziełom, *Sklepom cynamonowym* i *Sanatorium pod Klepsydrą*, Bruno Schulz stał się jednym z najbardziej mistycznych i reformatorskich pisarzy z Europy w okresie przed drugą wojną światową. [W Schulzu jest] duch, który upaja się twórczymi śmiałościami, który jest gotów powiedzieć, że zanurza się w świecie wyobrażeń, aby zadośćuczynić sobie za słabości w świecie rzeczywistym [...]”²⁷.

Pod koniec 2023 roku na stronie wspomnianego czasopisma „Zzz Review” pojawiła się wzmianka o *Sklepiach cynamonowych* w podsumowaniu tegorocznych lektur pewnego czytelnika. Napisał on, że Schulzowski Ojciec „przez całe życie zanurza się w innej rzeczywistości, w której można rozmawiać z manekinami, walczyć z karaluchami, a nawet przeobrazić się w karalucha”. Opowiadania Schulza przypomniały mu „Dona Kichota z Manczy”, obie te postacie bowiem – Ojciec i Don Kichot – „to nie marzyciele, ale geniusze, alchemicy, którzy mają moc przemienić w złoto wszystko, czego dotykają”. W jego interpretacji rzeczywistość Schulzowska jest „spiętrzona, szczegóły kryją się za szczegółami”, a czytelnik „zostaje wciągnięty do świata surrealistycznego”²⁸.

Twórczość Brunona Schulza poznałam na studiach polonistycznych, które zaczęłam z wiarą w to, że wykształcę się przede wszystkim na znawczynię i tłumaczkę literatury polskiej. Schulz był pierwszym z prozaików,

Don Kichot
z Drohobycza

25 Xuân Trường, *Đi lạc*, „Khác Độc”, 18.05.2023, <https://xuatbankhac.com/blog/di-lac/> (dostęp: 27.01.2024).

26 Nghiêm Quỳnh Trang, *Viện điều dưỡng đồng hồ cát*, „Khác Độc”, 03.06.2023, <https://xuatbankhac.com/blog/vien-dieu-duong-dong-ho-cat/> (dostęp: 27.01.2024).

27 Linda Lê, *Bruno Schulz hay sự huyền thoại hóa thế giới*, tłum. Cao Việt Dũng, „Khác Độc”, 05.12.2023, <https://xuatbankhac.com/blog/bruno-schulz-hay-su-huyen-toai-hoa-the-gioi/> (dostęp: 27.01.2024).

28 Ngô Hoàng, *Một năm đọc sách – 2023: Tính liên tục của hàm số sách*, „Zlog”, 06.12.2023, <https://blog.zzzreview.com/?p=5601> (dostęp: 28.04.2024).

na tłumaczenie których chciałam się odważyć. Nawiązawszy kontakt z Xuất Bản Khác, do tej pory przełożyłam na wietnamski dwa opowiadania z utworów rozproszonych – *Ojczyznę*²⁹ i *Republikę marzeń*³⁰, które zostały opublikowane na stronie wydawnictwa. Na zlecenie wydawcy będę tłumaczyła pozostałe opowiadania rozproszone, w tym *Undulę*, oraz eseje, pisma krytyczne i listy Schulza, które ukażą się razem w wersji książkowej. Drugi tom opowiadań, *Sanatorium pod Klepsydrą*, w tłumaczeniu Xuân Truồng, pojawi się jeszcze w tym roku. Mimo że istnieją już przekłady dwóch najważniejszych tomów opowiadań Schulza, uważam podjęcie ich tłumaczenia bezpośrednio z polszczyzny za konieczne, zwłaszcza że u Schulza mamy do czynienia nie z prozą, ale z poezją prozaiczną.

Z własnej obserwacji odbioru dzieł Schulza w Wietnamie mogę stwierdzić, że wietnamscy czytelnicy zachwycają się wyjątkowością poetyckiego języka autora *Sklepów cynamonowych* oraz umiścycznionym przez niego światem. Jego poetyka jest zupełnie nowym zjawiskiem na tle innych utworów literatury obcej i rodzimej w moim kraju. Obecność twórczości Schulza uważam więc za konieczną, by uzupełnić kanon literatury polskiej w Wietnamie.

29 B. Schulz, *Quê hương*, „Khác Đọc”, 04.12.2023, <https://xuatbankhac.com/blog/que-huong/> (dostęp: 27.01.2024).

30 Idem, *Cộng hòa những ước mơ*, „Khác Đọc”, 01.11.2023, <https://xuatbankhac.com/blog/cong-hoa-nhung-uoc-mo/> (dostęp: 27.01.2024).